UDVIKLINGSLANDENES AFSÆTNINGSPROBLEMER

H. THUSTRUP HANSEN

Baggrunden for u-landenes finansielle problemer er i overvejende grad eksportindtægternes manglende evne til at stige i takt med valutaudgifterne til køb af industrivarer. Eksportindtægterne stammer hovedsagelig fra primærvaresalg – i mindre grad fra salg af industrielle produkter, jfr. appendiks 1. Derfor vil nærværende artikel mest komme til at dreje sig om primærvarernes stilling i den internationale handel[1]).

Omstående tabel sigter mod at give et indtryk af, hvilke primærvarer, der efter eksportværdi og -volumen er de vigtigste i verdenshandelen.

I. Generelt om hindringerne for en mængdemæssig udvidelse af u-landenes primærvareeksport.

Den økonomiske virkelighed er fuld af paradokser. En betydelig del af de i tabel 1 opregnede landbrugsvarer produceres i u-lande, hvor mellem 20 og 25 pct. af befolkningen lider af kronisk underernæring[2]). Denne store landbrugsproduktion søges i betydelig udstrækning afsat til de udviklede lande, hvor kun 30 pct. af jordens befolkning bor, og hvor man skønner, at en fjerdedel af alle voksne lider af overvægt. Lad os for at gøre paradokset fuldstændigt yderligere bringe en illustration, der viser den ringe produktivitet, hvormed u-landenes store landbrugsproduktion fremstilles.

Ser vi ikke kun på landbrugsvarer, men tager primærvarer som helhed[3]), kan årsagerne til de *mængdemæssige* afsætningsvanskeligheder opdeles i 5 hovedgrupper: 1. Primærvarers almindeligvis lave indkomstelasticitet,

---

[1]) Samtlige aspekter af u-landenes handelsproblemer bliver behandlet af denne artikels forfatter i en bog, udgivet af Mellemfolkeligt Samvirke, jan. 1967. Bogens titel er *U-landene i verdenshandelen.*

[2]) Fødevaresituationen i u-landene er udmærket analytisk og statistisk behandlet i en række publikationer fra FAO (F. N.s *Food and Agriculture Organisation,* oprettet i 1945, 108 medlemslande (i 1965), hovedsæde i Rom).

1. The State of Food and Agriculture, specielt udgaverne fra 1963 og 1965.
2. Basic Studies nr. 1–11, specielt nr. 2, 10 og 11.
3. Third World Food Survey, 1963.

[3]) Ved *primærvarer* forstås metaller og andre råstoffer samt landbrugsvarer. Når disse primærvarer er undergået en forarbejdning, som regel af industriel karakter, kaldes de *sekundærvarer.* Endelig forstås ved *tertiære ydelser:* service og tjenesteydelser af enhver art.

TABEL 1

De vigtigste primærvarer i den internationale handel, deres eksportværdi og -volumen i 1959–61

Primærvare	Værdien af totaleksporten af de enkelte varer i mill. $	Den enkelte vares eksportværdi i pct. af primærvareeksporten i alt	Eksportvolumen i mill. tons
1. Olie, uraffineret	5280	9,5	375,0
2. Kød	2769	5,0	– b)
3. Hvede og mel heraf	2603	4,7	39,5
4. Animalske og vegetabilske olier	2510	4,5	– b)
5. Bomuld	2270	4,1	3,6
6. Kaffe	1879	3,4	2,6
7. Kobber a)	1550	2,8	2,5
8. Uld	1545	2,8	0,9 c)
9. Sukker	1498	2,7	17,5
10. Gummi	1460	2,6	2,2
11. Mejeriprodukter	1141	2,0	– b)
12. Tobak	940	1,7	0,7
13. Ris	694	1,3	6,6
14. Majs	632	1,1	12,0
15. Te	616	1,1	0,5
16. Kakao	521	0,9	0,9
17. Tin	392	0,7	0,2
18. Jute og hårde fibre	318	0,6	1,4
19. Zink a)	278	0,5	1,8
20. Bly a)	207	0,4	1,2
Ovenstående i alt	29102	52,4	–
Den totale verdenseksport af alle primærvarer	55507	100,0	–

a) Eksklusive Sovjetunionen, Fastlands-Kina og andre økonomier af planøkonomisk art.
b) Arter og kvaliteter for uensartet til at kunne sammenlægges.
c) Ren uld.

Kilde:
(1) side 5.

2. Industrilandenes handelspolitiske beskyttelse af landbrugsvarer, de selv producerer, samt fiskale toldsatser for subtropiske og tropiske primærvarer, 3. Fremkomsten af syntetiske råstoffer til erstatning for u-landenes naturlige produkter, 4. Den moderne industris stærkt formindskede spildprocent af råvarer og 5. De enkelte u-landes manglende valutariske muligheder for import af primærvarer, de ikke selv fremstiller.

ad 1. Indkomstelasticiteten for en bestemt vare angiver den procentvise stigning i forbruget, som en given procentvis stigning i indkomsten forårsager. Stiger indkomsterne i et land fra det ene år til det andet med 10 pct., og medfører dette kun en forøgelse i efterspørgslen efter for eksempel kaffe med 2 pct., siger man, at kaffe har en lav indkomstelasticitet.

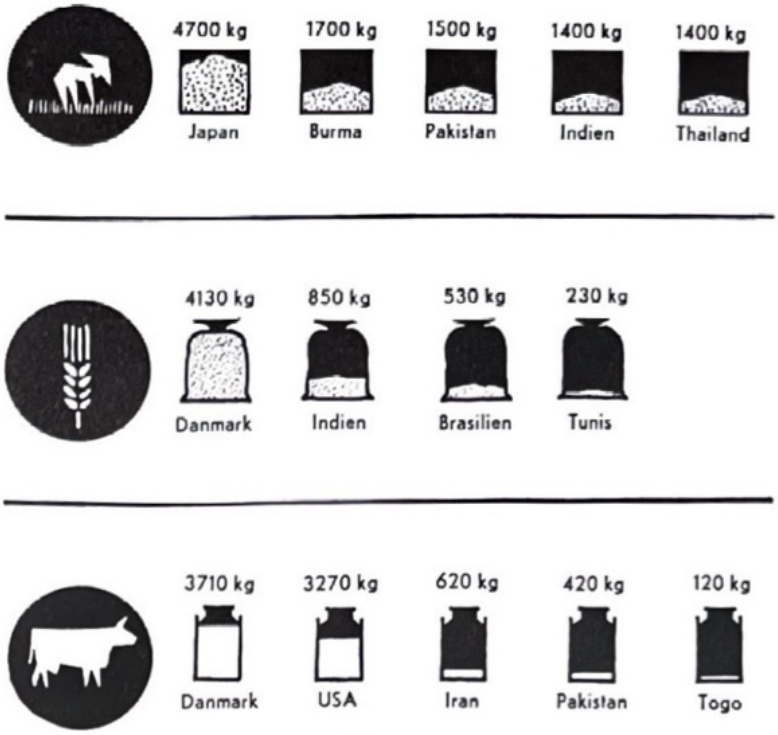

Fig. 1

Ris- og hvedeudbyttet pr. ha og mælkeydelsen pr. ko om året i nogle udvalgte lande omkring 1960

Ikke kun for kaffe, men også for mejeriprodukter, hvede, majs, sukker osv. har man konstateret sådanne lave indkomstelasticiteter. Andre primærvarer som olie og visse metaller viser sig derimod erfaringsmæssigt at have ganske høje indkomstelasticiteter – efterspørgslen efter disse varer stiger procentvis i takt med eller mere end indkomststigningerne. Dette må dog forklares ved industrivarernes almindeligvis høje elasticiteter – både olien og metallerne er råvarer for industrien og nyder derfor fordel af stigende efterspørgsel efter dette erhvervs produkter.

Den her omtalte sammenhæng har været til fordel for de mellemøstlige og latinamerikanske olieproducerende lande samt for visse »metallande« som Zambia (kobber), Chile (kobber), og Malaysia (tin).

ad. 2. Umiddelbart synes det mærkeligt, at lande som USA, Canada, England og Danmark beskytter deres landbrug, der vel hører til Verdens mest effektivt producerende[4]). Der pålægges i dag told, eller også reguleres importen kvantitativt, på de fleste animalske og vegetabilske områder. Almindeligvis er beskyttelsen rigtignok mere rettet imod andre udviklede

[4]) F. A. O.-eksperterne har beregnet, at hvis gennemsnitsudbyttet på jordens *nuværende* landbrugsarealer svarede til udbyttet på en dansk hvedemark, ville der være føde nok til 20 milliarder mennesker – syv gange den nuværende befolkning i Verden.

landes produkter end mod udviklingslandenes. Alligevel rammes de sidstnævnte selvsagt også.

Hovedårsagen til, at de tempererede landbrugsvarer i dag betyder relativt mindre i u-landenes totaleksport, end det var tilfældet tidligere, ligger dog i de større hjemlige behov. For eksempel har de latinamerikanske kornmagasiner ikke mere særlig store kvanta at hælde ud på verdensmarkederne. Befolknings- og velstandsstigning har »slugt« overskuddene. Folkerige u-lande som Ægypten, Indien, Pakistan, Indonesien og Fastlands-Kina må nu hvert år indføre store mængder korn; jfr. mere herom i (4).

Som et udtryk for, at u-landene heller ikke selv regner med i en overskuelig fremtid at kunne kaste større mængder tempererede landbrugsvarer ud på de udviklede landes markeder, kan man tage deres holdning på Verdenshandelskonferencen. Denne konference fandt sted i tiden 23/3 til 16/6 1964 og affødte oprettelsen af den verdensomspændende handelsinstitution UNCTAD (United Nations Conference for Trade and Development), hvorom kan læses i (5), (6), (7), (8) og (12). U-landene søgte her på primærvareområdet især at nå frem til verdensomfattende aftaler og toldreduktioner for de subtropiske og tropiske produkter samt for de vigtigste metaller. Korn, kød, vegetabilske olier og fedtstoffer osv. ophidsede gemytterne mindre.

Visse subtropisk-tropiske landbrugsprodukter som majs og ris er der heller ikke meget at sælge ud af. I Asien er nu kun Burma, Thailand og Cambodia i stand til at udføre ris i større mængder. Indtil for få år siden kunne Vietnam også gøre det.

Andre varer som sukker, kaffe, kakao, te og bomuld er der derimod tilstrækkelig kapacitet i mange lande til at øge afsætningen af. Hvilke lande, der har interesser på disse områder, kan en granskning af appendiks 1 oplyse om. For alle disse produkter gælder dog lav indkomstelasticitet; jfr. 1. Af skattemæssige grunde opretholder mange lande told på disse varer. Man benævner en sådan told *fiskal* som modsætning til *beskyttelses*told, hvis formål alene er at sikre hjemmemarkedet for ens egen produktion. I de sidste år har de fleste GATT-industrilande fjernet den fiskale told på te[5]), kakao og tropisk tømmer, hvorimod for eksempel kaffetolden kun er blevet nedsat i enkelte lande. I Danmark indbringer kaffetolden således noget over 100 mill. kr. eller mere end halvdelen af hele den danske, statslige u-landshjælp.

På Verdenshandelskonferencen krævede udviklingslandene fuldstændig afvikling af toldsatser og interne afgifter på de subtropisk-tropiske landbrugsprodukter. De opnåede dog kun en henstilling til industrilandene om fjernelse eller nedsættelse af toldsatser og interne afgifter på primærvarer

[5]) Tetolden bortfaldt i Danmark i 1964. Den indbragte i 1963 cirka 3 mill. kr.

af særlig interesse for u-landene. Rekommandationen henstillede også, at al toldbeskyttelse på de af sådanne primærvarer fremstillede produkter afvikledes, samt at hele den her omtalte afviklingsproces så vidt muligt skulle være tilendebragt inden udgangen af 1965.

Denne henstilling er ikke blevet fulgt, og det er for øvrigt heller ikke sandsynligt, at afskaffelse af sukker-, kaffe- og kakaotolden i de forskellige industrialiserede lande ville øge efterspørgslen meget; jfr. atter betragtningerne over indkomstelasticiteten. Hvor meget kan en dansk husholdning for eksempel tænkes at ville øge sit kaffeforbrug med ved et prisfald på 10 pct.?

At rekommandationen om handelsfrigørelsen ikke blev efterkommet skyldes i overvejende grad industrilandenes modstand mod at fravige mestbegunstigelsesprincippet. Særlig USA så nødigt dette princip om ikke-diskrimination fraveget; men det betød på den anden side, at u-landene ikke kunne få »eksklusive« toldlettelser.

Hovedhjørnestenen i GATT[6]) – den almindelige overenskomst om handel og told – har altid været mestbegunstigelsesprincippet, der betyder, at hvis land A yder land B handelsfordele af toldmæssig eller restriktionsmæssig art, tilflyder de samme forbedrede handelsvilkår C. USA ser i dette princip et middel til at liberalisere verdenshandelen og er derfor af hensyn til de videre konsekvenser ængstelig for at lempe det i relation til u-landene. England og dets EFTA-partnere var på Verdenshandelskonferencen tilbøjelige til at støtte USA's synspunkt, at en fortsat afvikling af handelsskrankerne for udviklingslandenes eksportvarer skulle foretages – uden etablering af toldpræferencer for u-landene specielt. Kun EEC-landene var i den vestlige landegruppe indstillet på at bryde GATT-linien ved at indføre et særligt præferencesystem. Denne holdning må dog ses i sammenhæng med samme landes ønske om internationale markedsordninger for rå- og landbrugsvarer med forbillede dels i EECs importarrangementer med afrikanske lande under Yaounde'-konventionen[7]); dels i EEC's selektive toldpræferencer for associerede lande i øvrigt.

Under hensyn til den store interesse, udviklingslandene har på primærvareområdet, hvor de henter 90 pct. eller godt 30 mrd. $ i eksportindtægter (1963); jfr. i øvrigt appendiks 2, blev man enige om at udskyde de videre drøftelser til en særlig råvarekomité[8]) under UNCTAD. Inden UNCTADs 2. samling i foråret 1967 skulle denne komité i lighed med de 3 øvrige komiteer for henholdsvis industrivare- finansierings- og skibsfartsspørgsmål udarbejde et større oplæg. Råvarekomiteen blev formelt

[6]) General Agreement on Tariffs and Trade.

[7]) Yaoundé-konventionen om associering af en række afrikanske lande til EEC trådte i kraft 1. juni 1964. 19 afrikanske lande er tilsluttet.

[8]) Når man i U.N.C.T.A.D taler om *råvarer*, dækker ordet vort videregående *primærvarer*.

nedsat på det første møde i styrelsesrådet for udenrigshandel og udvikling (Trade and Development Board) 1. april 1965. Den fik ligesom styrelsesrådet 55 medlemmer, mens de 3 andre komiteer hver fik 45 medlemmer[9]).

Udover at drøfte almindelig afvikling af handelsskranker for u-landenes primærvarer, internationale markedsordninger samt generelle og specielle toldpræferencer for u-landene vil råvarekomiteens oplæg også komme ind på den særlige afgiftsproblematik. I realiteten virker benzin-, tobaks-, chokolade- og tekstilafgifter fuldt ud lige så hindrende for en udvidelse af disse varers eksportvolumen, som hvis olie, tobak, kakao og spindestoffer var blevet pålagt told. Punktskatter og told må derfor altid ses i sammenhæng.

ad 3. Som fremhævet af Erik Hauge i (8) gør konkurrencen fra syntetiske og industrielt fremstillede råstoffer sig særligt gældende for metallers og spindestoffers vedkommende. Da denne konkurrence er blevet så stor, at efterspørgslen efter de tilsvarende naturlige råstoffer på mange områder er stagnerende, vil dette problem givet også blive behandlet i UNCTADs råvarekomité. U-landene har krævet, at de berørte råstoffer i hvert fald bliver toldfrie – men der synes nu ikke at være meget at hente her. For at stille sine industrier bedst muligt i den internationale konkurrence har de fleste lande forlængst afskaffet eller kraftigt reduceret tolden på metaller og spindestoffer – naturligvis med undtagelse af de lande, der selv fremstiller sådanne råvarer.

ad 4. Et udtryk for industrilandenes øgede effektivitet er den mindre indsats af arbejdskraft og råvarer, der i dag skal til for at producere en given mængde færdigvarer. Som leverandører af råvarer må den moderne industris stærkt formindskede spildprocent naturligvis være til ugunst for de tilbagestående lande.

ad 5. Som omtalt i indledningen finder der mindre samhandel sted på landbrugsvareområdet mellem u-landene, end man umiddelbart skulle tro. Det er som regel generel valutaknaphed, som hindrer større handelssamkvem på dette område. Udenlandske lån og gaver gives hyppigt i form af »tied loans«[10]), og egen valutaindtjening ønskes fortrinsvis anvendt til industrielle færdigvarer og/eller industrielt fabriksudstyr. Hertil kommer, at jordbesidderne i de tilbagestående lande hyppigt sidder inde med betydelig politisk magt, som anvendes til at hindre import af fødemidler, fordi dette vil trykke priserne. På denne baggrund er den ringe samhandel

[9]) Danmark er foreløbig medlem af alle komiteer på nær finansieringskomiteen.

[10]) D. v. s. »bundne lån«, der skal anvendes til køb af mere eller mindre specificerede varer i de långivende lande. Som regel er det kapitaludstyr til fremme af industrialiseringen, disse lån sigter mod.

med landbrugsvarer måske slet ikke så uforståelig. Om de mange nye markedsdannelser de tilbagestående lande imellem vil ændre situationen er vanskeligt at sige; jfr. gennemgangen af de eksisterende præferenceområder i min af Mellemfolkeligt Samvirke udgivne bog »U-landene i verdenshandelen«.

II. Generelt om primærvarernes prisudvikling og forsøgene på at undgå såvel korttids- som langtidssvingninger i priserne.

Utroligt meget temperament er i tidens løb blevet ødet ved bytteforholdsdiskussioner på internationale handelskonferencer. Bytteforholdet udtrykker i indeksform forholdet mellem eksportpriser og importpriser for et bestemt land eller en bestemt landegruppe. Diskussionen går derfor blandt andet på, hvilken vægt de varer skal have, der skal indgå i henholdsvis eksport- og importprisindekset. Et andet diskussionspunkt er som regel basisåret. De F. N.-økonomer, som for nogle år siden vovede at konstruere et bytte-forholdsindeks for u-landene som helhed, fortjener derfor al mulig respekt for deres dristighed. Uden tøven skal deres resultater her bringes:

TABEL 2

Bytteforholdsberegning for u-landene som helhed med 1960 = 100

1960 =	100
1961 =	98
1962 =	96
1963 =	98
1964 =	99
1965 =	98

Kilde:
(11) side 9.

Bytteforholdsudviklingen i første halvdel af 1960'erne synes således i de første år at vise forringelse og derefter opgang. Stort set har perioden 1960–65 ikke betydet mærkbar ugunstig prisudvikling for u-landene. Med basis i 1938 forbedredes bytteforholdet – naturligvis med en række svingninger undervejs – frem til 1963 med 24 pct. Denne betydelige bedring havde årsag i prisstigninger på de fleste primærvarer – især under 2. verdenskrig, hvor de krigsførende magter havde brug for såvel metaller og olie til deres krigsindustri som fødevarer til en befolkning, der var overflyttet fra landbrugsproduktion til militærtjeneste eller krigsproduktion. *Bytteforholdsforbedringen fra 1948 til 1963 var kun på ca. 4 pct.*

Ovenstående linie bør læses en gang til, *langsomt,* før der læses videre. For nu skal samtidig oplyses, at u-landenes bytteforhold forringedes med 15 pct. fra 1951 til 1963! Dette er hverken sort magi eller usandt – men viser derimod den forsigtighed, hvormed basisår skal vælges. Korea-krigen forårsagede i 1951 en prisstigningsbølge på alle krigsvigtige primærvarer,

og dette gør 1951 til et slet år som basisår for prissammenligninger. Basisår skal helst være *normale* år i henseende til det, man vil måle. Om dette kan der for eksempel læses mere i (15) side 39 ff.

Økonomer sondrer mellem 3 forskellige former for *pris*bevægelser: sæson-, korttids- og langtidsbevægelser. Når jordbær er dyrere i marts, hvor udbuddet hentes fra drivhuse eller dybfrostanlæg, end i juli, beror det på sæsonvirkningen. Sådanne prisbevægelser er af mindre betydning, når u-landenes prismæssige situation drøftes. Det er korttidsbevægelse og trend[11]), der interesserer. Nedenstående figur viser forskellen mellem de 3 bevægelser.

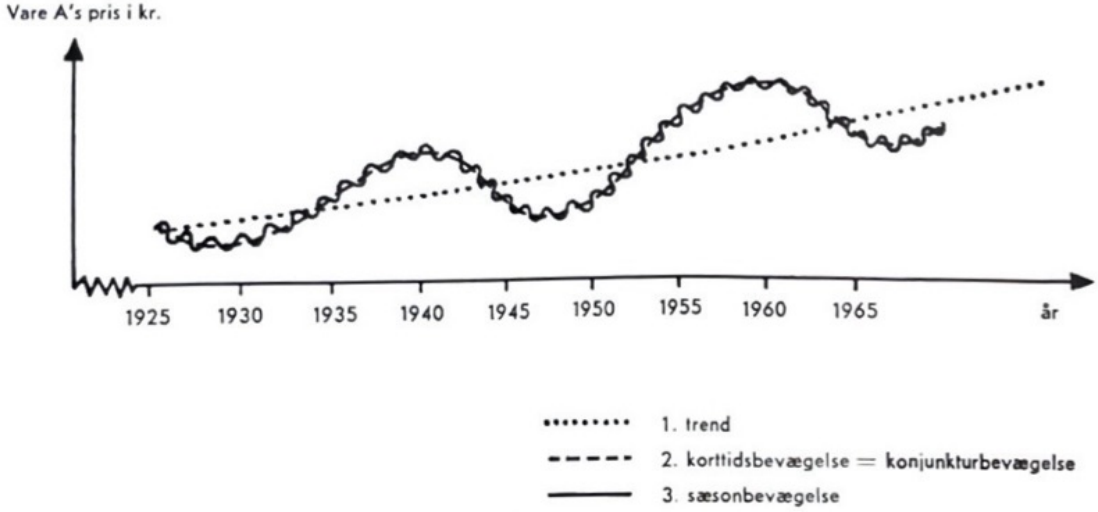

Fig. 2

Sæson-, korttids- og langtidsbevægelser

Det påstås ofte, at u-landene har lidt af en sekulær[12]) forringelse af deres bytteforhold – at eksportpriserne gennem årtier har vist relativ mindre stigning end importpriserne. Denne påstand er blevet fremført i adskillige F. N.-publikationer samt i bøger og artikler af fremragende økonomer som Raúl Prebisch, Hans Singer, W. A. Lewis og Gunnar Myrdal.

Som nævnt foran bedredes u-landenes bytteforhold i den lange periode fra 1938 til 1963 med 24 pct. De sidste 20–30 år udviser altså ikke bytteforholdsforringelse. Med hensyn til tiden før 2. verdenskrig har man nogle beregninger af den tyske økonom Schlote i en bog fra 1938 (17). Schlote beregner her udviklingen i det engelske bytteforhold fra 1880 til 1938 og siger så noget i denne retning: »Bytteforholdet har i perioden bevæget sig til gunst for Storbritannien. Da engelsk eksport består af industrivarer og engelsk import af primærvarer, må de førstnævntes priser have udviklet

[11]) Synonymt med langtidsbevægelse.

[12]) Meget lang tid; jfr. et sekel.

sig bedre end sidstnævntes. Men Englands »dyre« industrivarer *er bestemt for* u-landene, og de »billige« primærvarer *kommer fra* u-landene. Ergo afspejler Englands forbedrede bytteforhold blot u-landenes forringede!«

De sidste år har set en så kraftig tilbagevisning af Schlotes tal, jfr. f. eks. (3), (18) og (19), at de næppe vil blive anvendt mere i bytteforholdsdiskussionen. På følgende punkter er Schlotes »bevis« blevet gendrevet:

A. U-landenes bytteforholdsudvikling kan ikke aflæses af primærvarer vis-à-vis industrivarer. U-landene eksporterer mange forskellige slags primærvarer – og prisudviklingen er ikke parallel for alle disse; jfr. III. Undertiden eksporteres endog industrivarer. Ligeledes *importerer* u-landene forskellige slags industrivarer og almindeligvis også enkelte typer primærvarer. Denne imports bestanddele kendetegnes ikke ved ensartet prisudvikling.

B. Schlotes indeks *undervurderer* de primærvareeksporterende landes »gevinst ved udenrigshandel«, idet indeksene ikke tager hensyn til kvalitetsforbedringer og fremkomsten af nye varer. Da dette utvivlsomt sker hyppigere på industrivare- end på primærvareområdet, overvurderer bytteforholdsberegningerne de engelske eksportprisers stigning. En del af stigningen beror på bedre kvalitet, en del på markedssituationen. Schlotes indeks henfører hele stigningen til markedssituationen! I en periode med hastig produktudvikling kan et landbrugslands tilsyneladende »ugunstige« bytteforholdsudvikling ved nærmere granskning vise sig at være særdeles gunstig – når hensyn nemlig tages til importvarernes forbedrede og eksportvarernes uændrede kvalitet.

C. Sluttelig skal nævnes den måske vigtigste af alle de indvendinger, der er blevet rettet imod Schlotes tal: Den manglende hensyntagen til transportomkostningernes fald i perioden 1880–1938. Når det engelske bytteforhold beregnes, opgøres importen til c. i. f.-priser – primærvareimportens priser *inkluderer* fragtomkostningerne. Modsat opgøres eksporten f. o. b. – indeholder altså alene transportomkostningerne til britisk havn; *derimod ikke søfragtudgifterne*. Da fragtraterne i den periode, Schlotes tal dækker, reduceredes stærkt, betyder dette *i sig selv* gunstig bytteforholdsudvikling for England: De i bytteforholdsindekset indgående importpriser formindskes; industrieksportens priser ændres ikke, da søfragt slet ikke indgår. Var bytteforholdsberegningen foretaget direkte for u-landene, er der ingen tvivl om, at de resulterende indeks ville have vist en langt mindre ugunsig udvikling for u-landene end den, Schlote kommer til indirekte via Englands bytteforhold.

Denne bogs forfatter kan fuldt ud tilslutte sig Bhagwatis ord side 58 (3), der i oversættelse lyder: »Måske er den bedste konklusion, en økonom kan komme til for øjeblikket, den, at det er umuligt at udlede nogen over-

bevisende teori om de tilbagestående landes bytteforholdsudvikling i fortiden«[13]).

Mens det er meget svært generelt at sige noget bestemt om, hvorledes langtidsprisudviklingen har været for u-landenes eksport- og importvarer[14]), står det fast, at de fleste af u-landenes produkter i langt højere grad end i-landenes er underkastet korttidsprissvingninger. Disse svingninger, der er fra nogle måneders til nogle års varighed, er antagelig de alvorligste af de 3 slags prisbevægelser, som her er omtalt. Oplagrings- og kølehusteknikkens fremmarch har mindsket sæsonens betydning – produktionstilpasning på vareområder med ugunstig pristrend har ofte løst langtidsprisproblemerne. De korte svingninger har derimod hyppigt haft katastrofale følger for lande, hvis eksport alene eller væsentligst afhang af et enkelt primærprodukt, der pludselig ramtes af prisfald. The Financial Times udregner månedligt et indeks over de »prisfølsomme« primærvarers priser, og dette indeks viser vist bedre end mange ord, hvor store svingningerne er på primærområdet.

Det vil føre for vidt her at gennemgå årsagerne til de *korte* svingninger

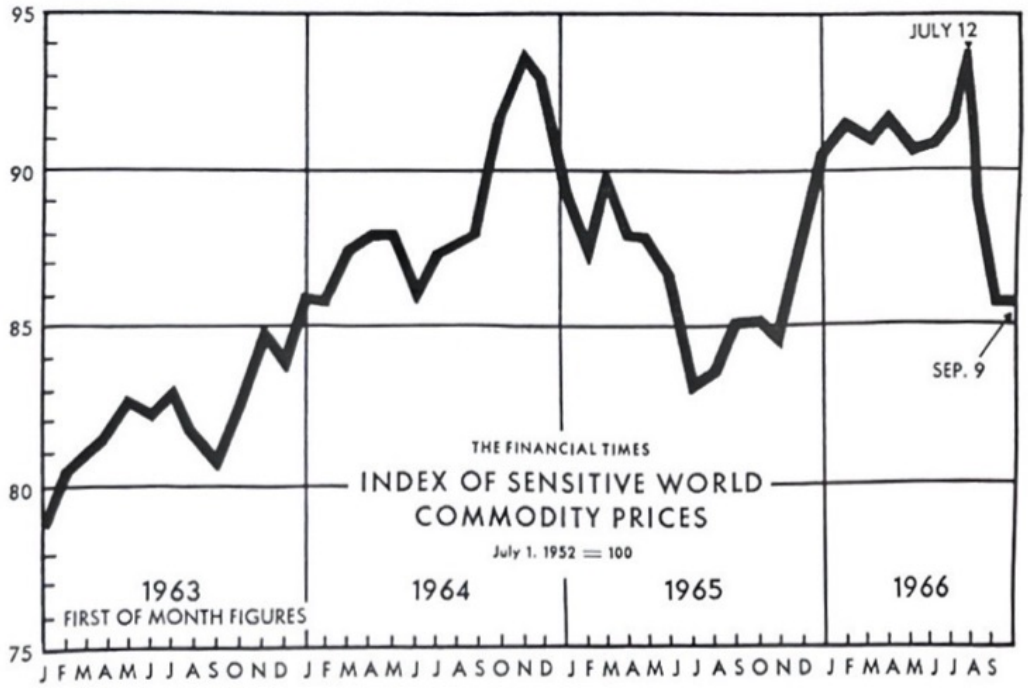

Fig. 3

The Financial Times' månedlige indeks over »prisfølsomme« primærvarers priser

[13]) Bhagwati fortsætter: »Derimod kan der siges noget om kortere perioder som for eksempel 1950–62, hvor bytteforholdet afgjort forringedes for u-landene.« Selv om Bhagwati har ret i dette, beror det alene på, at basisåret 1950 er *unormalt*. Tager man udgangspunkt i det mere normale år 1948 nås modsat resultat: gunstig bytteforholdsudvikling; jfr. foran.

[14]) Foran er der dog givet nogle bytteforholdstal for tiden efter 1938, og disse er ret pålidelige, selv om produktudviklingen har været voldsom i denne periode.

– udmærkede fremstillinger herom kan for eksempel læses i (1) og (2). Disse bøger sondrer korrekt mellem årsager til og konsekvenser af henholdsvis langtids- og korttidssvingninger – en sondring selv u-landenes egne repræsentanter på internationale konferencer ofte glemmer. Ved drøftelser på Verdenshandelskonferencen af foranstaltninger til udligning af svingende kakaopriser holdt visse delegerede fra kakaoproducerende lande således taler, der klart viste, at de ikke sondrede mellem generelt prishævende og blot udlignende indgreb. Sondringen har i øvrigt sin særlige praktiske betydning ved, at USA efterhånden i princippet støtter rent *prisudlignende* foranstaltninger, men er arg modstander af u-landsstøtte via generelt højere primærvarepriser;[15]) jfr. dog USAs indstilling til kaffeoverenskomsten nedenfor.

Der findes 4 forskellige former for *prisstabiliserende* indgreb på primærvareområdet, og de kan anvendes i deres renhed eller i passende kombination.

1. *Den multilaterale overenskomst* har som deltagere såvel eksportørsom importørlande, og de 2 grupper forpligter sig til under visse forhold at levere, henholdsvis aftage, ganske bestemte mængder af primærvaren til en aftalt pris. *Den internationale hvedeoverenskomst* fra 1949, der nu fornyes hvert tredie år[16]), er eneste nuværende eksempel på en multilateral primærvareoverenskomst. Efter denne *skal* eksportørlande, hvis verdensmarkedsprisen stiger op over den aftalte maksimumspris, sælge bestemte kvanta til maksimumspris, mens den øvrige hvedeeksport må afsættes til den højere markedspris. Falder omvendt verdensmarkedsprisen ned under den aftalte minimumspris, *skal* importørlandene købe bestemte kvanta til minimumspris, mens den øvrige hvedeimport må ske til den lavere markedspris. Ligger verdensmarkedprisen mellem maksimums- og minimumsprisen, foregår handelen med hvede, som om overenskomsten ikke eksisterede[17]). I følge Lauge Stetting, side 116 (2), er fordelen ved en sådan overenskomst, » at den udjævner svingningerne i landenes valutaindtægter og -udgifter og samtidig opretholder den frie prisdannelse for de mængder, der ligger ud over de aftalte kvoter. Man får derved mulighed for både en indkomststabilisering og en prismekanisme, der kan påvirke produktion og forbrug i overensstemmelse med markedsforholdene«. Hvedeordningen sigter altså imod »at udjævne svingninger« – ikke generelt hæve prisen, hvorfor USA også deltager i denne overenskomst, som i øvrigt efter 1962 har Sovjetunionen med i eksportørgruppen. Blandt andre deltagerlande kan nævnes Canada, Australien, Argentina, Japan og de fleste vesteuropæiske lande.

---

15) USA's indstilling tolkes meget klart i afsnit 15 (side 209–20) i (1).

16) Den sjette fornyelse skete i 1965.

17) Overenskomsten pålægger dog deltagerne visse handelsforpligtelser, også når markedsprisen ligger mellem de aftalte maksimums- og minimumspriser.

2. *Eksportkvotaordningen* er et andet middel i en international, prisstabiliserende primærvarepolitik. Ved en sådan ordning regulerer de deltagende eksportørlande deres eksportkvanta efter markedsforholdene, som regel således, at kvoterne afhænger af markedsprisen. Ligger markedsprisen over en fastsat grænse – fri eksport; ligger den under, bliver eksportkvoterne mindre, jo lavere markedsprisen er. En eksportkvotaordning skal helst omfatte en betydelig del af produktionen for at hindre udenforstående producenter i at besvare en nedskæring af eksportkvoterne med et tilsvarende større udbud.

Den internationale sukkeroverenskomst fra 1954 til 1962 byggede på eksportkvotasystemet, og tilsluttet var eksportørlande repræsenterende mere end 70 pct. af sukkerhandelen på det frie marked. Ordningen brød i praksis sammen i 1960, da USA forbød al sukkerimport fra Cuba. Forhandlinger om overenskomstens fornyelse i 1961 strandede på Cubas krav om en årlig eksportkvote på 7,3 mill. tons, hvilket var mere end summen af deltagerlandenes eksportkvoter, og mere end Cuba havde jordisk chance for at eksportere[18]).

Den internationale kaffeoverenskomst fra 1962 er en eksportkvotaordning af særlig interesse derved, at USA ikke blot var primus motor for ordningens indførelse, men yderligere ønskede kaffeprisen stabiliseret på et så højt niveau, at producentlandene faktisk fik u-landshjælp over priserne. Ordningen var et led i præsident Kennedys fremskridtsalliance (Alliance for Progress) for Latinamerika. Kaffeoverenskomsten blev indgået for en 5-årig periode (udløber altså 1967) og vil næppe blive fornyet med samme idealistiske målsætning: *Ikke lavere kaffepris end niveauet fra 1962*. På grund af den gode pris har kafferådet haft uoverstigelige vanskeligheder med at holde produktionen nede, særligt blandt kaffeproducerende lande i Afrika som Kenya og Uganda. I perioder har Brasilien, Verdens største kaffeproducent (40 pct. af verdensproduktionen), været tvunget til at ophobe kæmpekaffelagre på grund af vældige udbud af afrikansk robusta.

3. *En buffer stock ordning (»stødpudeordning«)* kræver ingen regulering af produktion eller handel, hvorfor administrationen ofte er lettere end ved de 2 tidligere nævnte ordninger. Ledelsen for buffer stock'en offentliggør den maksimums- og minimumspris, mellem hvilke markedsprisen skal holdes. Dette opnås ved opkøb af primærvaren til den fastsatte minimumspris, hvis markedsprisen har tendens til at falde herunder – og omvendt ved salg fra lager til maksimumsprisen, hvis markedsprisen har tendens til at stige op over denne. Vanskeligheden ved systemet består

[18]) Man må ikke af *sukkerrådets* publikationsvirksomhed forledes til at tro, at sukkerordningen stadig er i kraft. Mens hvederådet stadig kontrollerer hvedemarkerne, er sukkerrådets virksomhed nu af rent statistisk art.

derfor overvejende i den korrekte fastsættelse af det prisbælte, der skal begrænse købs- og salgsprisen. Er niveauet fastsat for lavt, kan buffer stock'en risikere at løbe tør for primærvarer, som det hyppigt er sket under tinordningen fra 1953 (ikrafttræden 1. juli 1956). For højt niveau kan medføre opsamling af så store lagre, at finansieringsmuligheder og lagerkapacitet ikke slår til.

Den internationale tinoverenskomst, hvis tredie fornyelse skete juli 1966, har som deltagere lande, der repræsenterer ca. 60 pct. af verdenshandelen med tin[19]). Denne lave procent skyldes, at USA og Sovjetunionen – henholdsvis meget betydende forbruger og producent – har holdt sig uden for overenskomsten, der ellers har fået tilslutning fra både producentlande som Bolivia, Thailand og Malaysia som fra forbrugerlande som Storbritannien, Holland og Danmark. Tinrådets manglende evne til at stabilisere prisen i 60erne har først og fremmest beroet på USAs og Sovjetunionens manglende deltagelse i ordningen, hvilket har befordret spekulation i tinprisen. Den manglende prisstabilisering på tinområdet burde være et »mene tekel« for u-lande, der mener at kunne opnå noget ved at gennemtrumfe egne forslag om primærvarekontrol imod de store industrialiserede landes ønske. På Verdenshandelskonferencen i 1964 lykkedes det kun ved stor ihærdighed fra engelsk og fransk side at få overbevist et lille flertal af u-lande om, at flertalsbeslutninger var formålsløse, hvis de betydende, udviklede lande var imod.

4. *Forskellige typer af forsikringsordninger til stabilisering af indtjeningen ved handel med primærvarer* er i de sidste 8–10 år blevet foreslået. Endnu er man dog ikke i praksis slået ind på disse veje. I World Economic Survey 1958, side 128, opridsede F. N.s afdeling for økonomiske anliggender[20]) en ordning, der indebar, at eksportlande mod betaling af præmier til en central fond kunne sikre sig erstatning, hvis eksportpriser eller eksportprovenu faldt relativt eller absolut under et vist niveau. Hvis mange primærvarer kom ind under ordningen, skulle fondens stadige solvens være sikret, idet alle erfaringer tyder på, at de forskellige primærvarer normalt har forskellig prisudvikling. Primærvarerne falder altså ikke alle samtidig i pris, således at fondens erstatningsbetalinger blev umulige at honorere.

U-landene tog på Verdenshandelskonferencen denne idé fra 1958 op. Andre ordninger, ligeledes byggende på en forsikringstankegang, blev alternativt foreslået – for eksempel en generel kompensatorisk finansieringsordning, der sikrede u-landene langfristede midler fra Den internationale Valutafond eller Verdensbanken i situationer, hvor valutaindtægterne svigtede på grund af ugunstig prisudvikling. De vestlige lande kunne ikke

[19]) Deltagerlandene repræsenterer over 90 pct. af verdenshandelen i tinkoncentrater.
[20]) Department of Economic Affairs.

på stedet godkende en så vidtgående ordning, men på britisk initiativ udformedes en henstilling, som både Vesten og u-landene kunne billige. I denne henstilles til Verdensbanken at undersøge gennemførligheden af et særligt finansieringsarrangement for primærvareeksporterende lande. I givet fald var man indstillet på, at Den internationale Udviklingsinstitution I. D. A. (International Development Association), der er en underafdeling af Verdensbanken, skulle stå for administrationen af det langfristede finansieringsarrangement. Midlerne skulle fremskaffes fra *importlandene* – dvs. de industrialiserede, udviklede lande. Som tidligere nævnt skulle der i UNCTADs organisatoriske opbygning indgå en særlig komité til behandling af finansielle spørgsmål, og det bliver dette forum, som først kommer til at diskutere Verdensbankens oplæg.

I tidens løb har man diskuteret hundredvis af ordninger til stabilisering af primærvareproducerende landes indtægter, men alle disse forslag til ordninger kan stort set indpasses i de 4 hovedtyper, som ovenfor er omtalt. Ligeledes har man atter og atter forsøgt at få flere varer end hvede, sukker, kaffe og tin ind under verdensomspændende aftaler, uden at det hidtil er lykkedes.

Inden for UNCTAD arbejdes der ihærdigt med at få overenskomster for kakao og kobber. I juni 1966 afholdtes således under F. N.s auspicier en stor kakaokonference, der dog endte negativt, fordi USA atter modsatte sig »u-landshjælp over priserne«. Med hensyn til kobber er USA drivkraften i forsøgene på at få en *prisstabiliserende* multilateral overenskomst i stand.

III. Forskellige grupper af primærvarers pris- og mængdemæssige udvikling.

Som før nævnt udviser de forskellige primærvarer ikke samme pris- og mængdemæssige udvikling – i enhver periode er der varer, hvis afsætningsforhold er gunstige, mens andre varer har vanskelige afsætningsvilkår. Indskrænker vi os her til at se på tiden efter 1955, kan primærvarerne opdeles i 3 grupper, inden for hvilke varerne synes at have haft nogenlunde parallel udvikling. 1. Egentlige landbrugsvarer har mængdemæssigt haft en stagnerende udvikling og har prismæssigt klaret sig mindre godt. 2. Metallerne er som følge af den almindelige industrielle vækst mængdemæssigt steget stærkt, og priserne har nogenlunde kunnet holde niveauet. 3. Olien har i modsætning til andre brændselsprodukter haft enorm kvantitativ ekspansion, uden at prisfald er blevet følgen heraf.

ad 1. På side 11 i (20) bringes nogle indekstal, der belyser landbrugsvarernes prismæssige udvikling. Idet der sondres mellem fødevarer og ikkefødevarer (bomuld, uld, sisal, jute osv.), har udviklingen været som vist i tabellen nedenfor.

TABEL 3

Udviklingen i primærvaregruppens og landbrugsvarernes eksportpriser efter 1955 (eksportprisindekset for 1958 = 100)

År	Primærvarer som helhed	Fødevarer	Ikke-fødevarer
1955	104	102	115
1956	105	101	114
1957	106	103	113
1958	100	100	100
1959	97	93	105
1960	97	91	107
1961	95	90	103
1962	94	90	99
1963	100	103	103
1964	103	106	105
1965	100	99	104

Kilde:
(20), hvis tal igen er hentet fra U. N., *Monthly Bulletin of Statistics*.

Sammenlignes landbrugsvarernes prissituation i 1965 med for eksempel 1962, har der været en klar forbedring – sammenlignes 1965 med 1955 en lige så klar forringelse. Ser vi på enkeltvarer, synes *korn* at have klaret sig bedst. *Spindestoffer* har som helhed klaret sig nogenlunde, men konkurrencen fra syntetiske produkter er meget hård. Det samme gælder for *rågummi*.

De største prisproblemer knytter sig til *de tropiske fødevarer*, hvor der synes permanent at være tendens til overskudsproduktion. Dette forklarer u-landenes stadige pres for at få reguleret den internationale handel på disse vareområder. Ghana arbejder stærkt inden for UNCTAD på at få en kakaoaftale i stand – og det lykkes antagelig også. Ceylon ivrer ihærdigt for at få en teaftale, men her er de andre producentlande tilbageholdende. Således synes de nye østafrikanske teproducenter mere indstillet på at ekspandere produktion og eksport til mindre lønnende priser end på at indskrænke for at holde priserne oppe. De østafrikanske landes nationale udviklingsplaner har for eksempel meget ambitiøse teprogrammer.

Kaffeoverenskomsten opretholder – i hvert fald endnu – en vis stabilisering af prisen, men der er betydelig overskudslagre, særligt i Brasilien[21]), og fordelingen af eksportkvoterne inden for overenskomsten volder stigende vanskeligheder. For sukker er verdensmarkedsprisen trods alle forsøg på regulering gået helt i bund, og sukkerprisen er i skrivende stund lavere end før krigen. Intet tyder på, at der i øjeblikket er mulighed for at puste liv i den *formelt* stadig eksisterende sukkeroverenskomst.

[21]) Ca. 3/4 af alle Verdens kaffelagre findes i Brasilien.

ad 2. For metaller gælder i højere grad end for andre primærvarer, at blot marginale forskydninger i produktion eller efterspørgsel kan ændre hele markedssituationen. Selv om metallerne mere varigt synes at have fundet et prisleje væsentligt over niveauet i begyndelsen af 1960erne, kan tilfældige begivenheden af politisk art ændre hele prisforløbet for et eller flere metaller. Tabel 4 viser prisudviklingen for metaller og industrivarer som helhed siden 1955.

TABEL 4

Indeks for metallers og industrivarers prisudvikling efter 1955 (1958=100)

År	Industrivarer	Metaller
1955	95	94
1956	99	98
1957	103	101
1958	100	100
1959	94	99
1960	93	101
1961	92	102
1962	92	102
1963	92	103
1964	94	104
1965	96	106

Kilde:
(20) side 11.

Metallernes prisudvikling er i tabel 4 sammenholdt med industrivarernes dels for at vise den parallelle pris*tendens*[22]), dels for at vise, hvorledes industrivarernes prisudvikling efter for eksempel 1958 har været langt gunstigere end metallernes.

Når metalprisernes følsomhed over for den verdenspolitiske udvikling er så betydelig, som tilfældet er, beror det på krigsindustriens behov for metaller til våben og ammunition, skibe, fly osv. 1950–52 (Korea-krigen), 1956–57 (Suez-krisen og spændingen herefter) samt 1964–66 (Vietnamkonflikten) er år med gode kår for de metalproducerence lande. For yderligere at vise de politiske forholds betydning for metalpriserne bringes omstående figur, der viser kobberprisens bevægelser efter januar 1964.

Man ser her tydeligt Rhodesia-konfliktens betydning for kobberprisen. Zambia, som er en betydelig kobberproducent, standsede i 1966 sine kobbertransporter gennem Rhodesia. Denne storeksportørs næsten totale forsvinden fra eksportmarkederne fordoblede prisen, selv om USA ved salg fra sine strategiske lagre prøvede at holde igen på denne udvikling. Fore-

[22]) Da metaller indgår som et væsentligt element i de fleste industrivarer, må førstnævntes prissvingninger naturligt indvirke på sidstnævntes priser.

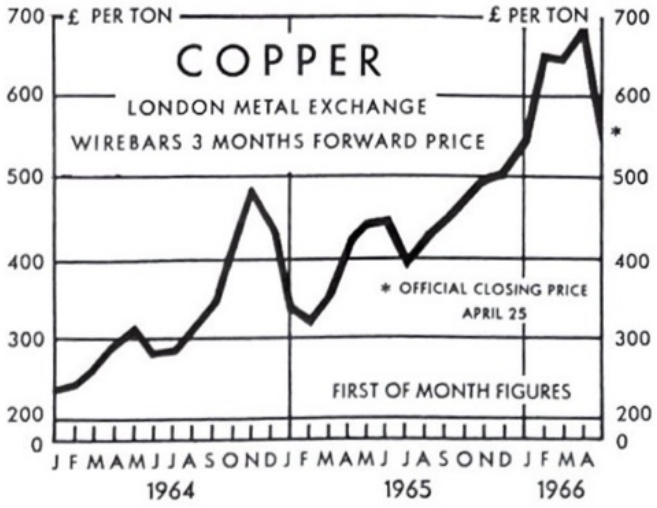

Fig. 4

Kobberprisens bevægelse efter januar 1964

Kilde:
Financial Times, 26. april 1966.

gående »toppe« i slutningen af 1964 og midt i 1965 havde årsag i minestrejker i Chile, som er en anden storproducent af kobber, jfr. appendiks 1.

ad 3. Inden for den tilbagestående del af Verden klarer de lande, som har rige olieforekomster, sig ubetinget bedst. Det gælder Kuwait og Venezuela og i stigende grad lande som for eksempel Saudi-Arabien og Libyen. I de nærmeste år vil oliens overvældende position som hovedenergikilde næppe blive anfægtet – men på længere sigt vil atomkraftens udvikling utvivlsomt svække oliens betydning.

IV. Mulighederne for øget eksport af industrivarer.

Kun 6 pct. af de industrialiserede landes import af industrivarer stammede i 1964 fra u-landene[23]). Hvis hertil lægges, at disse 6 pct. eksporteredes af ganske få lande[24]), var koncentreret om ganske få produkter[25]) og kun afsattes på nogle enkelte markeder, har man baggrunden for udviklingslandenes hidsige forsøg i de sidste år på at få lettere handelspolitisk adgang til »de rige markeder«.

På Verdenshandelskonferencen opnåede u-landene meget pauvre resultater med hensyn til afvikling af handelsskranker for deres forarbejdede varer. De industrialiserede lande frygtede virkningerne på deres egne in-

23) Udviklingslandenes samlede industrivareeksport androg godt 5 mrd. $, hvoraf den helt overvejende del gik til de vestlige lande.

24) Næsten udelukkende Argentina, Brasilien, Formosa, Hong Kong, Indien, Iran, Israel, Jugoslavien, Mexico og Pakistan.

25) Tekstil- og lædervarer samt let forarbejdede metalvarer.

dustrier ved en udstrakt liberalisering på dette område – frygtede »lavtlønslandenes dumpingvarer«. Man forstår den bagvedliggende undren, når den engelske økonom Nicolas Kaldor siger: »Der hersker således fortsat en åbenbar selvmodsigelse i de udviklede landes politik over for udviklingslandene, når man på den ene side erklærer at ville bistå disse lande i deres økonomiske opbygning gennem omfattende økonomisk hjælp og på den anden side fører en handelspolitik over for dem, som hindrer denne hjælp i at bære frugt«.

Det eneste resultat, u-landene nåede på industrivareområdet – hvis dette overhovedet kan benævnes et resultat – var, at en formel ligestilling mellem primær- og sekundærvarer blev accepteret. Når industrilandene i henstillinger fra konferencen forpligtes til 1) at tilstræbe afvikling af handelsskrankerne for varer af særlig interesse for udviklingslandene, 2) at afholde sig fra at forøge handelsskrankerne for sådanne varer samt 3) at undlade at indføre nye fiskale afgifter, der kan hindre en forbrugsudvidelse af varer, som særligt fremstilles i udviklingslandene, så dækker varebegrebet også industrivarer.

I GATT-overenskomstens nye kapitel IV om »handel og udvikling«[26]) fremgår der heller ikke af den vigtige artikel XXXVII nogen principiel sondring mellem primær- og sekundærvarer. Ved forhandlingsbordet kan industrilandene ikke som førhen åbne debatten med: »Nå, hvor meget skal vi så nedsætte kaffetolden med denne gang?« Kan u-landene specialisere sig på visse industrielle områder, har de for fremtiden mulighed for at forhandle om toldlettelser for sådanne industrivarer under henvisning til artikel XXXVII § 1 a: »De kontraherende parter skal i videst muligt omfang, ... lægge stor vægt på nedsættelse og afskaffelse af handelsskranker for *varer,* der er eller måtte blive af særlig eksportinteresse for mindre udviklede kontraherende parter, herunder told og andre restriktioner, der indebærer en urimelig forskelsbehandling af sådanne varer i henholdsvis uforarbejdet og forarbejdet form ...«.

Spørgsmålet om u-landene overhovedet i fremtiden kan og skal slå ind på den industrielle vej er stærkt omdiskuteret. Industriproduktion kræver kapitalapparat, og kapitalapparat kræver kapitaldannelse. Sidstnævnte kan ske såvel indenlands som ved kapitalimport. Nu tyder erfaringerne på, at man ikke skal have for store tanker om mulighederne for en indenlandsk opsparing af betydning. *Øget kapitaltilførsel* må derfor være alfa og omega, hvis en industriproduktion skal opbygges. Som tabel 5 viser, synes de sidste år at vise en stagnerende kapitalimport til u-landene under et, således at en egentlig industriel revolution for fremmede penge næppe er ventelig. I følge Verdensbankens skøn kan udviklingslandenes kapitalbehov i

[26]) Trådte i kraft 27. juni 1966, da 2/3 af GATTs kontraherende parter (45 ud af 67) havde ratificeret det nye kapitel.

TABEL 5

Kapitaltilførslen til tilbagestående lande, 1960–64, mill. $

	1960	1961	1962	1963	1964
D. A. C. medlemmer:					
Off. ydelser:					
Bilaterale gaver	3659	3970	4024	3949	3796
Bilaterale lån	583	1294	1364	1731	1759
Ydelser til multilaterale organisationer	655	812	664	384	367
Off. ydelser i alt	4898	6076	6052	6064	5921
Private ydelser:					
Bilateral tilførsel	2339	2582	1869	1961	2581
Investering vi multilaterale organisationer	174	75	219	−12	153
Private ydelser i alt	2513	2658	2088	1949	2734
Totale offentlige og private ydelser fra D. A. C. medlemmer	*7410*	*8734*	*8140*	*8013*	*8655*
Ikke-D. A. C. medlemmer:					
Bilateral offentlig og privat tilførsel	334	468	563	630	
Andre industrilande[1])	148	174	172	205	
Sino-Sovjet lande	186	294	391	425	
Multilateral offentlig og privat tilførsel	59	92	67	30	27
Andre industrilande[1])	54	85	60	24	21
Sino-Sovjet lande	5	7	7	6	6
Totale ydelser fra ikke-D. A. C. lande	*393*	*560*	*630*	*660*	
Yderligere nettokapitaltilførsel fra multilaterale organisationer[2])	*−605*	*−726*	*−538*	*+252*	*+233*
Total kapitaltilførsel til u-landene	*7198*	*8568*	*8232*	*8925*	*(9700)*

[1]) Australien, Finland, New Zealand, Schweiz, Sverige og Sydafrika.
[2]) Differencen mellem disse organisationers indgående og udgående beløb.

Kilde:
O. E. C. D.s Development Assistance Committee, *Development Assistance Efforts and Policies*, sept. 1965, 1965, side 42.

den resterende del af 1960erne anslås til årligt at overstige de senere års kapitaltilførsel med 3–4 milliarder dollars – *uden industriel revolution.*

En vej ud af dilemmaet er at følge Thorkil Kristensens tanke om »en håndværksmæssig revolution« i den forstand, at u-landene skal lægge vægten på oprettelse af mindre industrivirksomheder. Dels vil en sådan fremgangsmåde ikke kræve megen kapital, dels vil de håndværksmæssige traditioner i u-landene ikke blive brudt. Her må man dog gøre sig klart, at disse små tekstil-, skotøjs- og næringsmiddelfabrikker næppe vil være konkurrencedygtige med de industrialiserede landes tilsvarende fabrikker. Hjemmemarkederne kan sikres ved en stærkt protektionistisk handelspolitik, men valutaskabende eksport kan der næppe regnes med.

En anden vej at gå er en udbygning af de bestræbelser, der for eksempel i mellemøstlige lande som Libanon og Jordan og fjernøstlige lande som Indien og Pakistan pågår for at tiltrække udenlandske direkte investeringer i større omfang.

APPENDIKS 1

U-landenes vigtigste eksportprodukter målt ved andelen af den totale vareeksport i 1958 og 1964

Land	Eksportprodukt nr. 1	Andel af totalvareeksporten i pct.		Eksportprodukt nr. 2	Andel af totalvareeksporten i pct.	
		1958	*1964*		*1958*	*1964*
Latinamerika:						
Argentina	kød	27	23	korn (hvede og majs	19	29
Bolivia	tin	57	72	solv	8	6
Brasilien	kaffe	40	28[1])	bomuld	2	7[1])
Chile	kobber	–	65	–	–	–
Columbia	kaffe	75	56[1])	olie	18	16[1])
Costa Rica	kaffe	55	42[1])	bananer	29	27[1])
Dominikanske Republik	sukker	41	52	kaffe	19	17
Ecuador	bananer	56	57[1])	kaffe	19	15[1])
El Salvador	kaffe	75	51[1])	bomuld	15	20[1])
Guatemala	kaffe	72	49[1])	bomuld	5	18[1])
Haiti	kaffe	74	48	sisal	13	9
Honduras	bananer	54	36	kaffe	16	18
Mexico	bomuld	26	19[1])	kaffe	11	7[1])
Nicaragua	bomuld	40	43	kaffe	38	17
Panama	bananer	66	49[1])	raffineret olie	0	29[1])
Paraguay	tømmer	28	17[1])	kød	24	33[1])
Peru	bomuld	26	13[1])	fiskemel	4	21[1])
Uruguay	uld	57	48[1])	kød	11	31[1])
Venezuela	olie og olieprodukter	89	92	–	–	–
Sydøstasien:						
Afghanistan	frugter og nødder	32	25	huder	27	19
Burma	ris	74	62	–	–	–
Ceylon	te	66	62[1])	gummi	15	16[1])
Indien	jutevarer	16	20[1])	te	24	13[1])
Malaysia	gummi	60	45	tin	12	22
Pakistan	rå jute	58	34[1])	bomuld	17	12
Philippinerne	kokosprodukter	36	35[1])	sukker	23	17
Sydvietnam	gummi	62	68	ris	26	11
Taiwan	sukker	52	10[1])	ris	17	9[1])
Thailand	ris	46	33	gummi	21	15

Land	Eksportprodukt nr. 1	Andel af totalvareeksporten i pct.		Eksportprodukt nr. 2	Andel af totalvareeksporten i pct.	
		1958	*1964*		*1958*	*1964*
Afrika:						
Cameroun	kaffe	20	28	kakao	40	21
Centralafrikanske Republik	diamanter	10	43	kaffe	26	28
Congo (Brazzaville)	træ	62	46[1])	diamanter	–	41[1])
Dahomey	palmekerner	50	52	palmeolie	18	20
Den østafrikanske toldunion (Kenya, Tanzania, Uganda)	kaffe	32	33	bomuld	21	14
Kenya alene	kaffe	31	29[1])	te	10	12[1])
Tanzania alene	sisal	24	22[1])	bomuld	17	19[1])
Uganda alene	kaffe	45	47[1])	bomuld	39	26[1])
Elfenbenskysten	kaffe	59	43	kakao	21	20
Gabon	træ	50	30	mangan	–	28[1])
Ghana	kakao	66	68[1])	træ	12	11[1])
Libyen[4])	olie	53	98	–	–	–
Mali[4])	jordnødder	38	17	fisk	23	20
Marokko	fosfat	21	27[1])	appelsiner	8	11[1])
Mauritanien	jernmalm	–	94	–	–	–
Niger	jordnødder	85	62	–	–	–
Nigeria	jordnødder og olie heraf	23	18[1])	kakao	20	16[1])
Senegal	jordnødder og olie heraf	ca. 80	78	–	–	–
Sudan	bomuld	55	48	–	–	–
Togo	kakao	39	25[1])	fosfat	0	32[1])
Tunesien	fosfat	17	34[1])	olivenolie	14	21[1])
Ægypten	bomuld	65	50	ris	8	13
Æthiopien	kaffe	55	61	huder	11	8
Sydvestasien:						
Iran	olie	84	87[1])	–	–	–
Irak	olie	92	94	–	–	–
Jordan[2])	gødningsstoffer	33	26	tomater	19	21
Libanon[3])	forsk. frugter	27	22	–	–	–
Somalia	bananer	46	43	–	–	–
Syrien	bomuld	39	51	hvede	11	7
Tyrkiet	tobak	40	19[1])	bomuld	8	21[1])
Andre lande:						
Jamaica	bauxit	26	24[1])	sukker	22	23[1])

[1]) Procent for 1965.
[2]) Procenterne er for henholdsvis 1959 og 1963.
[3]) Procenterne er for henholdsvis 1958 og 1962.
[4]) Procenterne er for henholdsvis 1961 og 1965.

Kilde:
I. M. F., *International Financial Statistics*, August 1966.
U. N., *Yearbook of International Trade Statistics*, 1965.

APPENDIKS 2

U-landenes eksport fordelt på varegrupper; mrd. $, f. o. b.

Vare	Til u-lande			Til hele verden		
	1958	1960	1962	1958	1960	1962
Levnedsmidler (incl. sukker, tobak, vegetabilske olier og oliefrø)	8,25	8,11	9,35	10,39	10,54	11,21
Landbrugsvarer	3,89	4,81	5,35	5,45	6,81	6,64
Malme	1,15	1,43	1,20	1,21	1,50	1,38
Olie og andet brændsel ...	4,66	5,00	6,50	7,50	7,73	8,85
Råvarer i alt	17,95	19,35	22,40	24,55	26,58	28,08
Metaller	0,88	1,37	1,42	1,04	1,61	1,65
Kapitalgoder	0,05	0,06	0,10	0,24	0,30	0,38
Tekstilvarer og personbiler.	0,32	0,52	0,78	0,80	1,09	1,19
Andre færdigvarer	0,66	0,80	1,04	1,25	1,50	1,70
Færdigvarer i alt	1,91	2,75	3,34	3,33	4,50	4,92
Andre varer	0,15	0,10	0,16	0,19	0,18	0,30
Total eksport	20,01	22,20	25,90	28,07	31,26	33,30[1])

[1]) 1963: 36,19.

Kilde:
Ake O. Liljefors og Erik Braunerhielm, *Världshandel i Omvandling*, Studieförbundet Näringsliv och samhälle, Stockholm 1965, side 121.

LITTERATURLISTE

(1) J. W. F. Rowe, *Primary Commodities in International Trade,* Cambridge University Press, 1965.
Denne bog er muligvis den bedst skrevne, alment forståelige fremstilling af primærvarernes afsætningsproblemer, der er skrevet i de sidste år. Rowe har delt sin bog i 4 hovedafsnit: 1. Produktionsvilkår, 2. Afsætningsorganisation, 3. Langtids- og korttidsbevægelser i den internationale handel efter første verdenskrig og 4. Fremgangsmåder ved kontrol af udbuddet. Allerede heraf ses, hvor altdækkende bogen er. En mængde statistik om produktion af og handel med primærvarer findes også.

(2) Lauge Stetting, *Råvarepriser og søfragtrater,* Einar Harcks Forlag, Kbhn., 1961.
Denne lærebog i faget »Råvarernes Markedsøkonomi« under specialstudiet »Udenrigshandel« ved Handelshøjskolen i København giver i en meget pædagogisk form et generelt billede af primærvaremarkedernes økonomiske struktur samt af den førte nationale og internationale råvarepolitik.

(3) Jagdish Bhagwati, *The Economics of Underdeveloped Countries,* World University Library, 1966.
I kapitel 5 tilbagevises Schlotes beregninger; jfr. (16) – 19. Bogens intention er at dække alle aspekterne af u-landsproblemet, og det gøres forbløffende klart.

(4) Mellemfolkeligt Samvirke, *Frihed for sult,* København 1965.
U-landenes fødevaresituation belyses udmærket i dette lille hæfte.

(5) H. Thustrup Hansen, Nyorientering i u-landshjælpen, *Økonomi og Politik,* nr. 2, 1965.

Denne artikel giver en kortfattet fremstilling af Verdenshandelskonferencens forløb. Endvidere analyseres den sammenhæng, der er mellem konferencens såkaldte rekommandationer (henstillinger) og det nye kapitel IV om »Udenrigshandel og udvikling«, som blev tilføjet GATT-traktaten i 1965. I artiklens appendix 1 er kapital IV gengivet, i appendix 2 findes en oversigt over GATT-landene.

(6) *Beretning om de Forenede Nationers konference om handel og udvikling (Verdenshandelskonferencen),* foråret 1964, udgivet af den danske delegation til Verdenshandelskonferencen, september 1964.
Denne rapport giver på noget over hundrede sider en meget omfattende og systematisk fremstilling af Verdenshandelskonferencens forløb. Herudover gives en kort redegørelse for såvel konferencens tilblivelseshistorie som dens forberedelse. Rapporten er måske særlig interessant ved, at drøftelserne i de 5 hovedkomiteer er gengivet af netop de folk, der deltog i komitéarbejdet (Danmark var repræsenteret i alle hovedkomiteer).

(7) UNCTAD-samarbejdets begyndelse, *Udenrigsministeriets Tidsskrift,* nr. 43, 1965, side 784–87.
I denne artikel gennemgår tidsskriftet resultaterne af det første års arbejde i UNCTADs forskellige organer.

(8) Erik Hauge, *UNCTAD – De forenede Nationers Konference om Handel og Udvikling,* Dansk Samråd for Forenede Nationer, 1966.
Dette lille hæfte vurderer UNCTADs fremtidige betydning.

(9) *Forslag til folketingsbeslutning angående Danmarks undertegnelse af den i Genève den 8. februar 1965 udfærdigede protokol om udvidelse af den almindelige overenskomst om Told og Udenrigshandel med IV. del om Udenrigshandel og Udvikling,* udgivet af Udenrigsministeriet.
Dette skrift indeholder: 1) Bemærkninger til forslag til folketingsbeslutning, 2) Oversigt over GATT-landene samt 3) »Protokol om udvidelse af Den Almindelige Overenskomst om Told og Udenrigshandel med IV. del om Udenrigshandel og Udvikling«. Sidstnævnte protokol gengives på såvel engelsk som dansk og med hele sit indhold, d. v. s. ud over de 3 artikler også fortolkningen af disse.

(10) Nye GATT-bestemmelser, *Udenrigsministeriets Tidsskrift,* nr. 16, 1965.
Denne artikel tolker de nye GATT-artikler, og den aktuelle baggrund var Folketingets samtykke af 11. marts 1965 til undertegnelse af den nye GATT-protokol med artikler og fortolkninger.

(11) »Have nots« organize for better deal, *Business Abroad,* Vol. XC, No. 12, 1965.
Denne artikel trækker nogle af de punkter frem, som UNCTADs handels- og udviklingsråd (Trade and Development Board) anser for de væsentligste efter de hidtil afholdte møder at dømme.

(12) Harry G. Johnson, Trade Preferences and Developing Countries, *Lloyds Bank Review,* April 1966.
Professor Harry G. Johnson, University of Chicago, bedømmer her de efter hans mening mest betydningsfulde resultater af Verdenshandelskonferencen. Særlig »Brasseur-planen« bliver indgående drøftet.

(13) Bela A. Balassa, Tariff Protection in Industrial Countries: An Evaluation, *Journal of Political Economy,* dec. 1965.

(14) Gardner Patterson, Would tariff preferences help economic development, *Lloyds Bank Review,* April 1965.
I denne artikel behandler professor Patterson, University of Chicago, på en beundringsværdig klar måde synspunkterne bag den officielle amerikanske holdning til toldpræferencer, mestbegunstigelsesklausul m. v.

(15) Pieter Kuin, World progress through partnership, *Statistical and Economic Review,* sept. 1965. Side 17–51.
Denne artikel er udarbejdet af professor Kuin som »Background Report« til Det internationale Handelskammers 20. kongres i New Delhi, 1965. Mange interessante oplysninger om u-landenes bytteforhold, eksportindtægter og finansielle situation i almindelighed kan hentes her.

(16) United Nation, Department of Economic Affairs, *Relative Prices of Exports and Imports of Underdeveloped Countries,* 1949.
Denne publikation er et eksempel på den række af bøger, der på grundlag af Werner Schlotes tal forfægter tesen om »u-landenes sekulære bytteforholdsforringelse«. I oversættelse står der for eksempel side 72: »... fra den sidste del af det 19. århundrede til tærsklen af 2. verdenskrig ... var der en sekulær, nedadgående trend i priserne på primærvarer set i forhold til priserne på industrivarer. Ved periodens slutning kunne der gennemsnitligt kun købes 60 pct. af den mængde industrivarer, der kunne købes ved periodens begyndelse for en given mængde eksporterede primærvarer«.

(17) Werner Schlote, *Entwicklung und Strukturwandlungen des englischen Aussenhandels von 1700 bis zur Gegenwart,* Probleme der Weltwirtschaft, No. 62, Jena, 1938.
Denne bog indeholder de i teksten nævnte bytteforholdstal for England, der hævdes indirekte at angive u-landenes bytteforholdsudvikling.

(18) A. H. Imlah, *Economic Elements in the Pax Britannica,* Havard University Press, 1958.
Denne bog bringer i chapter IV, table 8, data, der imødegår Schlotes tal.

(19) C. P. Kindleberger, *The Terms of Trade, A European Case Study,* John Wiley & Sons, 1956.
Særlig side 53 ff. bringer materiale til imødegåelse af Schlotes tal.

(20) International Commodity Arrangements – A story of slow but hopeful progress, *Midland Bank Review,* August 1966.
En god oversigt på 9 sider over de eksisterende primærvarearrangementer med en hel del relevant statistik.

(21) OECDs Development Assistance Committee, *Development Assistance Efforts and Policies,* sept. 1965.
OECD skabte The Development Assistance Committee (DAC) i januar 1960 med det formål at danne en central institution, hvor lande, der ydede finansiel støtte til u-landene, kunne mødes for at drøfte fælles problemer vedrørende størrelse, form, betingelser, organisation og effektivitet af deres hjælp. DAC har ikke selv nogen kapital til rådighed; dets medlemskreds er følgende 14 lande: Belgien, Canada, Danmark, Frankrig, Holland, Italien, Japan, Norge, Portugal, Sverige, UK, USA, Vesttyskland og Østrig. Af disse 14 lande er Sverige og Østrig først blevet tilsluttet i 1965. Sverige er kommet til så sent, at dets hjælpeprogram ikke er indeholdt i den her nævnte rapports tabeller. Fællesmarkedskommissionen, der har et betydeligt støtteprogram, drevet uafhængigt af dens medlemslande, er selvstændigt medlem af DAC.
DAC har ved udarbejdelsen af denne rapport fået såvel statistisk som analytisk bistand fra OECDs i 1963 oprettede *Development Centre,* hvis formål dels er gennemførelse af selvstændige studier af u-landsproblemer, dels at formidle kontakten mellem DAC-landenes forskningsinstitutioner på u-landsområdet. Rapporten indeholder en mængde statistisk materiale med tilhørende analyse til uddybning af de i tabel 5 indeholdte oplysninger.